

Література

1. Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського, ф. 109, спр. 9.
2. Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського, ф. 109, спр. 210.
3. Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського, ф. 109, спр. 741.
4. Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського, ф. XXXI, спр. 2194.
5. Миронець Н.Р. Книжково-рукописне зібрання барона Ф.Р. Штейнгеля: формування, зміст, доля: дис. канд. іст. Наук: 07.00.08 / Миронець Ніна Ростиславівна – К., 2004. – 186 с.
6. Отчет Городецкого музея Волынской губернии барона Ф.Р. Штейнгель за второй год с 25 ноября 1897 г. по 25 ноября 1898 г. составил Н.Беляшевский. – К., 1899. – 62 с.
7. Скрипник Г.А. Етнографічні музеї України. Становленні і розвиток. – К., 1989. – 304 с.
8. Шевчук С. Жертовність для утвердження України. – Рівне, 2002. – 99 с.

Непорожній В.А.

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*

ПРАВОВІ НАУКИ СИСТЕМИ НАН УКРАЇНИ І ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОСТІ В УКРАЇНІ (1990-2000-ТІ РОКИ)

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького АН України відразу після проголошення державної незалежності України приступив до обґрунтування політико-правових засад функціонування молодого держави. В 1991 р. пріоритетним науковим напрямком, над яким працювали вчені, була сутність правової держави, її філософських, політичних юридичних аспектів. Вивчалися різні варіанти практичного втілення класичних ідей правової держави в політико-правових системах різних країн (США, Англії, Франції, Німеччини, Японії та ін.). З умов розбудови системи органів державної влади і управління в Україні вченими Інституту здійснено комплексне соціолого-правове дослідження організації та діяльності апарату управління в умовах зламу адміністративно-командної системи і подолання механізму гальмування, мотивації діяльності апарату управління і його працівників.

Вивчалася державна політика у різних суспільних сферах, зокрема її правовий вимір. В Інституті вперше було запропоновано механізми зміни відносин власності в економіці України. Були сформульовані пропозиції щодо розвитку організаційно-правового забезпечення ринкових відносин у науково-технічній сфері. Обґрунтовувалася доцільність створення недержавних торгово-посередницьких підприємств.

З позицій історичної об'єктивності досліджувалися історичні корені демократичних ідей в політичній думці України. Був узагальнений як перший досвід реального демократизму діяльність Української Народної Республіки (О. Мироненко, О. Усенко, В. Чехович, В. Вороненко) [1]

В 1992 р. в числі пріоритетних тем Інституту постали: принципи організації суспільного і державного устрою України; державного суверенітету, народовладдя, державної влади, громадянства України, територіального верховенства, міжнародних відносин. Досліджено комплекс проблем правового забезпечення організації і діяльності законодавчих і виконавчих органів влади, визначено функції трьох влад (виконавчої, законодавчої, судової) та їх комплектації; сформульовано основні принципи взаємовідносин між Верховною Радою і місцевими Радами. Аналізувалися теоретичні і прикладні аспекти реалізації повноважень місцевих Рад, їх принципи відносин з суб'єктами господарювання різних форм власності. Видано монографію «Правова держава» (І. Бутко, А. Таранов, Н. Гайова, Р. Давидов, Ю. Крегул) [2]. В Інституті значна увага приділялась проблемі утвердження законності, принципу верховенства права. Здійснено дослідження правовідносин у сфері здійснення права власності в українському суспільстві. Було проаналізовано прийняті законодавчі акти в галузі права власності з позицій їх відповідності проблемам утвердження ринкових відносин, забезпечення прав людини. Науковці Інституту активно долучалися до законотворчого процесу, аналізували проекти законопроектів, законів, готували висновки відносно необхідних корекцій або нових редакцій. Вони лягали в основу змін до законів України «Про підприємництво», «Про господарські товариства», «Про власність».

Фахівцями досліджувалися проблеми розвитку правового регулювання нових суспільних відносин у сфері сільськогосподарського виробництва в перехідний період економіки до ринку. Опубліковано монографію «Агропромисловий комплекс: правові питання» (Ю. Шемшученко) [3].

Вагомою була участь Інституту у конституційному процесі. Співробітники склали основу Конституційної комісії і плідно працювали над проектом Основного закону. У 1994 р. у Конституційній комісії працювали В. Погорілко, А. Таранов, В. Авер'янов, Г. Мурашин. Вчені Інституту розробляли теоретичні проблеми державної організації суспільства, правової системи України, розвитку юридичної науки.

Співробітники вивчали правові забезпечення економічних і політичних перетворень. В Інституті опрацьовано правовий статус сільськогосподарських підприємств, в тому числі селянських (фермерських) господарств, розроблені рекомендації щодо підвищення ефективності правового регулювання аграрних відносин, технологій приватизації тощо.

Досліджувались питання кримінально-правового забезпечення реформ в Україні. Відбувались теоретичні напрацювання по удосконаленню кримінології та кримінально-процесуального законодавства, зокрема структури і основних елементів економічної злочинності, кримінальної відповідальності за господарські злочини, обмеження смертної кари в системі кримінального покарання, забезпечення незалежності суддів.

Інститут робив перші кроки у теоретичному обґрунтуванні місця і ролі України в системі міжнародного права, визначенні зовнішньополітичних повноважень законодавчої та виконавчої влади, забезпечення прав і свобод людини згідно з міжнародними стандартами примату міжнародного права над внутрішнім та з урахуванням процесу трансформації міжнародно-правових норм у національне право України. Було започатковано розробку місця і ролі України в політико-правовому середовищі світу і Європи, питань про формування єдиного правового простору Європейського Союзу в банківській і інвестиційній сфері. В 1994 р. було завершено розробку концепції розвитку правового регулювання зовнішньої діяльності України [4].

В 1995 р. фахівці Інституту приступили до розробки теоретичних аспектів становлення громадянського суспільства за умов посттоталітарної соціально-правової ситуації, обґрунтування концепції державної етнополітики в Україні. Вагомими були результати в розробці концептуальних засад розвитку законодавства. Опубліковано колективну монографію «Законодавство: проблеми ефективності» (В. Сіренко), «Суверенітет України і міжнародне право» (В. Денисов, В. Євінтов) [5].

В кінці 1990-х років колектив Інституту завершив створення цілісної концепції розвитку української державності і права. На основі дослідження проблем теорії і практики конституційно-правових форм безпосередньої демократії виявлено багатогранні зміни, що відбулися в процесі політичної та інших реформ в Україні після проголошення її незалежності. В 2001 р. опубліковано монографію «Український парламентаризм: минуле і сучасне». Результатом дослідження проблем державності в умовах здійснення парламентської, адміністративної і судової реформи стала публікація монографії «Органи державної влади України» (В. Погорілко) [6].

В Інституті вивчалися теоретико-методологічні проблеми законності, зміст конституційного принципу верховенства закону як вимоги законності та його реалізацію в сучасному державно-правовому будівництві.

Окремим напрямом досліджень фахівців були особливості цивільного правовідношення в умовах ринку та визначення можливостей підвищення ефективності дії і застосування цивільного законодавства. Було розглянуто такі важливі для економіки України проблеми як особливості формування цивільних правовідносин, теорії і практики ринку цінних паперів, проблеми визначення видів суб'єктів підприємницької діяльності в цивільних прав. У галузі трудових правовідносин значне місце посіли питання розгляду трудового договору, колективних договорів, правового регулювання зайнятості працівників при скороченні штату чи ліквідації підприємства, соціального захисту громадян. Вироблено рекомендації щодо вдосконалення цивільного законодавства та законодавства про працю, соціальний захист. Опубліковано монографію «Розвиток цивільного і трудового законодавства в Україні» [7].

Проводилися напрацювання у плані теоретичних засад реформування окремих інститутів державного управління в процесі проведення адміністративної реформи. Опубліковано монографію «Виконавча влада і адміністративне: розвиток, реформування основних інститутів» [8].

В результаті досліджень конституційних засад охорони довкілля в Європі (порівняльний аналіз) виявлено ефективність конституційно-правового регулювання охорони довкілля в Україні на базі порівняльно-правового аналізу конституційних норм щодо охорони довкілля європейських країн, а саме норм про екологічні права і обов'язки громадян, їх гарантування державою, зв'язок з іншими правами громадян, конституційну компетенцію державних органів і громадських об'єднань [9].

В Інституті продовжувались фундаментальні дослідження проблем власності в сільському господарстві. Вивчалися ефективність реалізації основних законодавчих актів, що стосувалися проблем права власності, вивчалися шляхи його вдосконалення. Було опубліковано монографію «Правовий режим майна селянських (фермерських) господарств України» (Т. Проценко) [10].

Вивчалися організаційно-правові проблеми державного забезпечення розвитку АПК, форми та методи розвитку ринків сільськогосподарської продукції, земельних відносин та ринку землі, розвитку сільськогосподарської і споживчої кооперації. Опубліковано монографію «Проблеми права власності в сільському господарстві» [11]. Фахівці розробили пропозиції щодо вдосконалення державної реєстрації державних актів на право приватної власності на землю та правового забезпечення стабілізації внутрішнього ринку зерна.

Дослідження теоретичних проблем розвитку екологічного та космічного права дозволили виявити ряд актуальних питань теорії і практики реалізації екологічного та космічного права, запропоновано шляхи вдосконалення міжнародного та національного законодавства з питань охорони довкілля.

Література

1. Звіт про діяльність АН у 1991 році. – С. 144.
2. Звіт про діяльність АН у 1992 році. – С. 143.
3. Там само. – С.143.
4. Звіт про діяльність НАН у 1994 р. – С. 152.
5. Звіт про діяльність НАН у 1995 р. – С. 154.
6. Курас І.Ф. Розвиток соціогуманітарних досліджень... / [І.Ф. Курас, В.М. Геєць, О.С. Онищенко, І.М. Дзюба]. – С. 50.
7. Там само. – С. 52.
8. Там само. – С. 52.
9. Звіт про діяльність Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України за період з 1998–2003 рр. // Архів Інституту. – 2004. – С. 2.
10. Там само. – С. 3.
11. Курас І.Ф. Розвиток соціогуманітарних досліджень... / [І.Ф. Курас, В.М. Геєць, О.С. Онищенко, І.М. Дзюба]. – С. 53.